

REKONSTRUKSJON UTØYA RESSURSHEFTE

FIRE OVERLEVENDE DELER SINE
HISTORIER MED ANDRE UNGDOMMER.

Den kulturelle
skolesekken
Tromsø

RESSURSHEFTE—REKONSTRUKSJON UTØYA

Velkommen til visning for elever og lærere av filmen *Rekonstruksjon Utøya*, i regi av Den kulturelle skolesekken.

Hensikten med dette ressursheftet er at dere skal få ideer og tips om hvordan dere evt. kan bruke filmene videre i undervisningen.

Filmen gir oss et viktig innblikk i hva terroren på Utøya faktisk var og hvordan det opplevdes for ungdommene som var der, de er våre sannhetsvitner.

Vi ønsker at elevene skal få anledning til å aktivt delta i dialog og refleksjoner etter visningen, og har lagt opp til det både gjennom innspill til hva dere bør gjøre på skolen før dere kommer på kinoen, samtale rett etter visningen med representanter fra filmen, men også oppfølging på skolen i etterkant. Både dette ressursheftet og fagpersoner vil være tilgjengelige for skolene i etterkant.

Filmen utløser naturlig nok sterke følelser, derfor er vi opptatt av godt gjennomførte visninger som må bestå av noen forberedelser på skolen og gode samtaler i etterkant.

Filmen kan åpne for refleksjoner om vanskelige temaer generelt og tas inn i undervisningen ut ifra mange kompetansemål i læreplan. Vi har positive erfaringer fra ulike visninger, men man må ta høyde for at enkelte elever kan oppleve re traumatisering fra egne tidligere vonde hendelser og det vil være viktig å være oppmerksom på dette.

Skolenes helsesykepleiere er også invitert på visningene, slik at de vil være en ressurs for dere på skolene.

Filmfakta

Norgespremiere 19.10.2018

Originaltittel Reconstructing Utøya

Sjanger Dokumentar

Regi Carl Javér

Manus Carl Javér og Fredrik Lange

Produsent Fredrik Lange, John Arvid Berger, Svein Andersen, Kjetil Jensberg, Helle Faber, Ami Ekström

Foto Henrik Bohn Ipsen, Martin Otterbeck, Trude Ottersen

Musikk Kjetil Schiander Luhr

Nasjonalitet Norge, Sverige, Danmark

Vi hører gjerne fra dere etter visningene, ta gjerne kontakt på rekonstruksjonutoya@gmail.com eller dks@tromso.kommune.no om dere har innspill eller tanker i etterkant.

Vi kommer til å sende ut evalueringsskjema i etterkant—dette setter vi stor pris på om dere kan bruke noen minutter på.

Originalspråk Norsk

Lengde 1 t. 33 min.

Produksjonsår 2018

Produksjonsselskap Vilda Bomben Film AB, Polarfox AS, FilmCamp AS, made in copenhagen ApS, Film i Väst AB

Distribusjon Tour de Force

Aldersgrense 12 år

Begrunnelse Filmen inneholder sterke verbale skildringer fra overlevende etter terrorangrepet på Utøya. Innholdet i disse skildringene kan virke forstyrrende på barn, og filmen får derfor 12- årsgrense.

RESSURSHEFTE—REKONSTRUKSJON UTØYA

Denne filmen åpner opp for tverrfaglig arbeid, med fokus på flere fag. Fra 2020 skal undervisningen om 22. juli styrkes i norsk skole, i tillegg til at det er særlig innenfor de tverrfaglige temaene folkehelse og livsmestring og demokrati og medborgerskap i den nye *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen* at filmen kan benyttes.

Ressurshftet er inndelt i tre bolker.

Første bolk fokuserer på filmen i seg selv – presentasjon av handlingen, valget av sjanger, form og virkemidler og hvordan dette påvirker oss som publikum. Vi ser også på *Rekonstruksjon Utøya* opp mot andre filmer som har kommet som tar for seg terrorhandlingene i 2011. Denne delen kan sies å være særlig relevant for norskfaget.

Rekonstruksjon Utøya har ofrene for terrorhandlingene som de viktigste i filmfortellingen. Det er deres fortellinger som vi får presentert, og som rekonstrueres i filmen. Gjennom dem får vi innblikk i sjokket og grusomhetene fra 22. juli. Vi ser at filmen gjennom dem kan knyttes opp mot de tverrfaglige temaene folkehelse og livsmestring, hvor vi både ser på hvordan ofrene har taklet dette, i filmen og for øvrig, men også hvordan man kan bruke filmen som inngang til å snakke om egen mental helse og hvordan elevene *selv* har det.

Det er viktig for oss å presisere, som nevnt i forordet, at filmen kan utløse reaksjoner hos elever som har opplevd noe de har slitt med. Det er et fåtalls av oss som har eller kommer til å oppleve noe så dramatisk som 22. juli-terroren, men traumereaksjoner kan komme og ha lik form etter mange forskjellige opplevelser. Som lærere og formidlere må vi ha dette i mente, og være åpne for at alle former for reaksjoner er adekvate i møte med ting som går inn på oss. Vi har knyttet til oss kompetanse fra RVTS Nord - Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging når det gjelder akkurat denne bolken av ressurshftet.

Siste del av ressurshftet knytter filmen opp mot bakgrunnen for terroraksjonen. Vi ser på ideologien bak, og denne delen kan særlig knyttes opp mot kompetansemål innenfor Historie og Samfunns-kunnskap og KRLE-faget. I den nye overordnede delen er det videre også fokus på kritisk tenkning og demokrati og medvirkning. Flere av det som vi ser på som grunnpilarene i det norske samfunnet ble utfordret av terroraksjonen. Ytringsfriheten, det åpne samfunnet, mangfoldet og rettsikkerheten – alle disse ble drøftet og satt under lupen i etterkant. Vi vil gi tips og innspill på hvordan filmen *Rekonstruksjon Utøya* kan brukes til å diskutere ting som rasisme, retorikk, propaganda, kildekritikk – litt stort kan vi si samfunnsutviklingen i forkant men særlig i etterkant av 2011.

Politiets radikaliseringskontakt og arbeidet som ble gjort sammen med Tromsø kommune og RVTS Nord med *Handlingsveileder ved bekymring for radikalisering og voldelig ekstremisme* har vært en del av bakgrunns-materialet for denne bolken.

Vi har vært nødt til å gjøre et utvalg når det gjelder hva vi ønsker å fokusere på i dette heftet. Men vi kommer avslutningsvis til også å peke på muligheter for videre arbeid. Dette gjelde både i forhold til hvor kan dere finne ut mer, men vi har også knyttet til oss frivillige som er engasjert i Mental Helse samt ungdoms-politikere fra AUF—Arbeiderpartiet sin ungdoms-organisasjon, som ble hardt rammet 22. juli 2011.

RESSURSHEFTE—REKONSTRUKSJON UTØYA

BRUK I FORHOLD TIL NÅVÆRENDE LÆREPLAN

Det faglige arbeidet før og etter visningen av *Rekonstruksjon Utøya* vil kunne bidra til å nå flere av læreplanens kompetansemål etter 10. trinn:

NORSK

Muntlig kommunikasjon

- lytte til, oppsummere hovedinnhold og trekke ut relevant informasjon i muntlige tekster
- samtale om form, innhold og formål i litteratur, teater og film
- delta i diskusjoner med begrunnede meninger og saklig argumentasjon

Skriftlig kommunikasjon

- orientere seg i store tekstmengder på skjerm og papir for å finne, kombinere og vurdere relevant informasjon i arbeid med faget
- integrere, referere og sitere relevante kilder på en etterprøvable måte der det er hensiktsmessig

Språk, litteratur og kultur

- gjenkjenne retoriske appellformer og måter å argumentere på
- drøfte hvordan språkbruk kan virke diskriminerende og trakasserende
- beskrive samspillet mellom estetiske virkemidler i sammensatte tekster, og reflektere over hvordan vi påvirkes av lyd, språk og bilder

SAMFUNNSFAG

Historie

- Drøfte idealet om menneskeverd, diskriminering og utviklingen av rasisme i et historisk og et nåtidig perspektiv
- Drøfte viktige omveltninger i samfunnet i nyere tid, og reflektere over hvordan dagens samfunn åpner for omveltninger
- Drøfte årsaker og virkninger av sentrale internasjonale konflikter på 1900- og 2000-tallet.
- Finne eksempler på hendelser som har vært med å forme dagens Norge, og diskutere hvordan samfunnet kunne ha vært dersom disse hendelsene hadde utviklet seg annerledes

Samfunnskunnskap

- Gi eksempler på hvordan lovbrudd er behandlet, diskutere årsaket til og følger av kriminalitet og forklare hvordan rettsstaten fungerer
- Gi eksempler på hva samarbeid, medvirkning og demokrati innebærer nasjonalt, lokalt, i organisasjoner og i skolen
- Gi eksempler på og diskuter kulturelle variasjoner og drøft muligheter og utfordringer i flerkulturelle samfunn
- Gjør greie for hvordan ulike politiske partier fremmer ulike verdier og interesser, knytt dette opp til aktuelle samfunnsproblemer og argumenter for eget syn.
- Gjør greie for begrepene holdninger, fordommer og rasisme og vurder hvordan handlinger kan bli påvirket, og hvordan den enkelte og samfunnet kan motarbeide fordommer og rasisme.

KRLE

Kristendommen

- utforske kristendommens stilling og særpreg i et land utenfor Europa og drøfte spørsmål knyttet til kristen misjon, humanitært arbeid og økumenisk virksomhet

Religiøs mangfold

- vise evne til dialog om religions- og livssynsspørsmål og vise respekt for ulike religioner og livssyn
- diskutere aktuelle spørsmål som oppstår i møte mellom religion, kultur og samfunn

Filosofi og etikk

- reflektere over filosofiske temaer knyttet til rett og galt
- gjøre rede for begrepene etikk og moral og bruke etisk analyse med utgangspunkt i grunnleggende etiske tenkemåter
- føre dialog med andre om sammenhenger mellom etikk, religioner og livssyn
- drøfte etiske spørsmål knyttet til menneskeverd og menneskerettigheter, likeverd og likestilling, blant annet ved å ta utgangspunkt i kjente forbilder
- drøfte verdivalg og aktuelle temaer i samfunnet lokalt og globalt: fredsarbeid og demokrati

BRUK I HENHOLD TIL NYE OVERORDNET DEL

OPPLÆRINGENS VERDIGRUNNLAG

Punkt 1.1 Menneskeverdet

Skolen skal sørge for at menneskeverdet og de verdiene som støtter opp om det, legges til grunn for opplæringen og hele virksomheten.

Punkt 1.3 Kritisk tenkning og etisk bevissthet

Skolen skal bidra til at elevene blir nysgjerrige og stiller spørsmål, utvikler vitenskapelig og kritisk tenkning og handler med etisk bevissthet.

Punkt 1.6 Demokrati og medvirkning

Skolen skal gi elevene mulighet til å medvirke og til å lære hva demokrati betyr i praksis.

TVERRFAGLIGE TEMAER

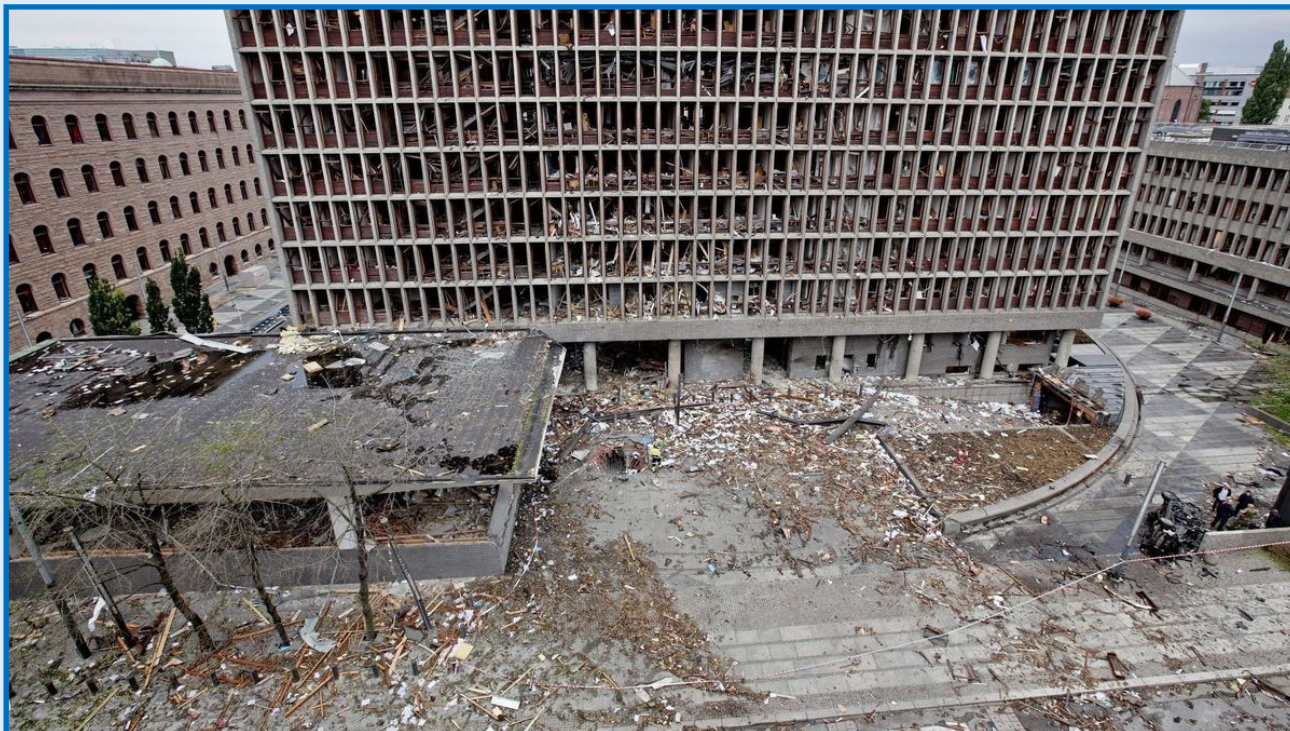
2.5.1 Folkehelse og livsmestring

Folkehelse og livsmestring som tverrfaglig tema i skolen skal gi elevene kompetanse som fremmer god psykisk og fysisk helse, og som gir muligheter til å ta ansvarlige livsvalg.

2.5.2 Demokrati og medborgerskap

Demokrati og medborgerskap som tverrfaglig tema i skolen skal gi elevene kunnskap om demokratiets forutsetninger, verdier og spilleregler, og gjøre dem i stand til å delta i demokratiske prosesser. Opplæringen skal gi elevene forståelse for sammenhengen mellom demokrati og sentrale menneskerettigheter som ytringsfrihet, stemmerett og organisasjonsfrihet.

RESSURSHEFTE—REKONSTRUKSJON UTØYA

Regjeringskvartalet. Foto: Kyrre Lien

22. JULI 2011 - SLIK BESKREVET AV 22. JULI - SENTERET

Fredag 22. juli 2011 kl. 15.25 eksploderte en bilbombe i regjeringskvartalet i Oslo sentrum. Åtte personer ble drept og ni alvorlig skadet. Nærmere 500 personer befant seg i området da bomben eksploderte. Mange av disse ble påført fysiske skader og psykiske lidelser. Eksplosjonen forårsaket omfattende materielle ødeleggelser.

Senere samme dag fra ca. kl. 17.21 startet et massedrap på AUFs sommerleir på Utøya i Hole kommune. 564 personer befant seg på øya. 69 personer ble drept, de fleste ved skyting eller som følge av skyting. I tillegg ble 33 ungdommer skadet, og et stort antall personer påført psykiske lidelser.

Gjerningsmannen Anders Behring Breivik ble pågrepet av politiets beredskapstropp på Utøya kl. 18.34. Under avhør og i sin forklaring i Oslo tingrett oppga han høyreekstremistiske og islamfiendtlige politiske motiver for terrorhandlingene. Tiltalte begrunnet angrepene som et forsvar mot et politisk styrt og hemmelig «multikulturelt prosjekt». Han mente at etniske nordmenn var blitt utsatt for overgrep i form av etnisk «dekonstruksjon» siden Arbeiderpartiet åpnet for masseinnvandring i 1960-årene. Alle partiene på Stortinget, men særlig Arbeiderpartiet, er ansvarlige for dette, ifølge ham.

Utøya. Foto: Tore Meek / NTB scanpix

RESSURSHEFTE—REKONSTRUKSJON UTØYA

FØR DERE SER FILMEN

Elevene vil ha større utbytte av filmen dersom de vet litt om 22. juli-attentatet på forhånd. Se traileren og snakk med elevene om hva de selv har av minner fra 22. juli. Husker de hvor de var da hendelsene på Utøya og regjeringskvartalet fant sted?

Hva vet de om regjeringskvartalet og Utøya? Kjenner de noen som har vært der, eller har de kanskje vært der selv? Hvordan ser regjeringskvartalet ut nå?

Snakk om hvilke forventninger de har til denne filmen, og hvorfor? Det er lurt å ta opp med elevene hva slags film dette er – det er en noe stillferdig film, som foregår inne i en såkalt «blackbox» - et filmstudio. Det er lite action, og ingen scener fra Utøya eller Regjeringskvartalet.

Snakk også gjerne om at de kommer til å møte to av deltakerne i filmen etter visningen, og at det skal være en samtale da. Forbered dem på at de skal gjøre et lite gruppearbeid først, og så blir det samtale i plenum i kinosalen.

Erfaringene med tidligere filmvisninger for ungdommer er at de reagerer veldig forskjellig på å se denne filmen. Noen blir virkelig berørte, mens andre har problemer med å ta til seg filmens tøffe fortellinger. Begge disse reaksjonene er ok – vi kan ikke forvente at alle klarer å ta til seg det de blir fortalt om på lerretet.

SE TRAILER: <https://vimeo.com/292293671>

OM REKONSTRUKSJON UTØYA — HANDLINGEN

Seks år etter terrorangrepet kommer fire overlevende fra Utøya, Rakel, Jenny, Torje og Mohammed, sammen i et filmstudio i Nord-Norge. De er i lag med tolv ungdommer som ønsker å forstå og hjelpe. Disse tolv er dramastudenter fra hele landet, som har blitt valgt ut til å være med på prosjektet. En psykolog er til stede i hele prosjektet. Sammen i studioet rekonstruerer de overlevende sine minner om hva som skjedde på Utøya. Det vil si at Jenny, Rakel, Mohammed og Torje forteller sine historier om den dramatiske dagen, og får de andre ungdommene til å spille ut det som skjedde og deres fortellinger. Denne filmen dokumenterer prosessen.

Filmen stiller spørsmål ved hvordan overleve møtet med terroren. De fire får bruke egne ord og tar kontroll over egen fortelling gjennom å velge hvem som skal spille dem selv, hvor skal de går, det de skal gjøre og hva skal skje i gjenfortellingen. Alt foregår inne i et filmstudio, med sorte vegger og tak. Rekvisittene er hvit tape og det som de finner i studioet. Selv med disse enkle virkemidlene kommer det råde og brutale i fortellingene de fremfører frem, og både vi som publikummere og ungdommene som skal iscenesette handlingene blir sterkt berørt. Dokumentaren viser hvordan å gjenoppleve 22. juli ble en vei videre for dem – og for oss som sitter i salen.

RESSURSHEFTE—REKONSTRUKSJON UTØYA

FILMEN OG VIRKEMIDLER

Vi opplever ofte at både elever og lærere trenger tid til å fordøye inntrykkene etter filmvisningen.

En fin inngang til en samtale når man kommer tilbake på skolen kan være å snakke om de fire hovedpersoner. Disse ungdommene var på Utøya og opplevde det som skjedde der.

OM HOVEDPERSONENE

Beskriv de fire ungdommene.

Rakel (16 år i 2011)

Mohammed (20 år i 2011)

Jenny (18 år i 2011)

Torje (14 år i 2011)

Hva tror du har vært motivasjonen for disse fire ungdommene å stille opp i denne filmen?

Det er fire sterke historier som fortelles, og som alle kan jobbes videre med.

Jenny utalte til magasinet KK at «Å først fortelle alle hva som skjedde og så se det utspilt foran meg var tøft, men også godt på en måte». Hva mener hun med dette, tror du?

Torje instruerer skuespilleren som skal spille hans storebror:

«Jeg hopper ned. Du blir skutt ned. Så reiser du deg opp. Så blir du skutt. Så reiser du deg igjen. Så blir du skutt. Du reiser deg igjen. Og blir skutt. Du reiser deg igjen. Og blir skutt.» Hvordan bearbeidet hjernen til Torje det å se sin egen bror bli skutt?

Mohammed sa at han var plaget av skyldfølelse, at han ikke klarte å stoppe gjerningsmannen på Utøya. Er dette en realistisk tanke? Hvorfor tror du likevel at han plages av skyldfølelse? Han fortalte også at han i ettertid endrer på hendelsesforløpet når han tenker tilbake – hvorfor gjør han det?

RESSURSHEFTE—REKONSTRUKSJON UTØYA

Både reaksjonen til Torje og til Mohammed kalles eksempler på mestring innenfor psykologien. Hvorfor tror dere at disse er måter å mestre på?

Rakel forteller i filmen om venninna hennes som sprang forbi når Rakel trengte hjelp – drøft hvordan man reagerer i pressede situasjoner. Hvordan tror du du hadde reagert i en slik situasjon? Hvordan tror du forholdet mellom Rakel og venninna er i dag? Har du noen gang ønsket at du kunne gjort noe annerledes i en bestemt situasjon? Hva og hvorfor?

Hvilken effekt har rekonstruksjonene på ungdommene som spiller Rakel, Mohammed, Jenny og Torje? Og på de fire overlevende selv?

Hva synes dere om slutten på filmen?

SKRIVEOPPGAVE

Skriv en anmeldelse av *Rekonstruksjon Utøya* der du får klart fram dine egne meninger om filmen og begrunner disse, samt setter filmens innhold inn i en kontekst.

En filmanalyse eller en anmeldelse kan gjerne struktureres på denne måten:

- ⇒ Et anslag: En kjapp setning i begynnelsen for å si noe om hva leserne får presentert
- ⇒ Innledning— hva er handlingen i filmen. Dette blir gjerne kalt en deskriptiv eller en beskrivende del.
- ⇒ Hvordan fortelles historien? Kom gjerne inn på filmatiske virkemidler (kameravinkler, lyd, lys, musikk, klipping, bildeutsnitt osv) Brukes intervjuer eller dokumentaropptak? Hvordan virker de valgene filmskaperne tar på deg? Rekvistitbruken i filmen bør nevnes her.
- ⇒ En analysedel: Hva handler filmen om? Hjelpespørsmål til lærer for å sette i gang elevene: Hva mener du er denne filmens viktigste budskap? Hvilke scener fra filmen gjorde mest inntrykk på deg? Hva kan vi lære av filmen? Hva lærer filmen oss om 22. juli-attentatet?
- ⇒ Oppsummering—hva synes du om filmen? Oppnår filmskaperne det de ønsker?

BEGREPSINNGANG

Rekonstruksjon: *Det å rekonstruere, gjenoppbygging, restaurering, omdanning; rekonstruert modell.* Drøft dette begrepet i forkant av visningen. Rekonstruksjon som metode brukes både i traumebehandling, i kunstneriske sammenhenger men også juridiske.

Dette er en dokumentarfilm, som kan defineres som «en kreativ bearbeidelse av virkeligheten». Hva tenker dere om dette i lys av tittelen?

Dette kan diskuteres både før og etter at dere har sett filmen.

SAMMENLIGN

Det er laget en del filmer om Utøya. Samme år som *Rekonstruksjon Utøya* kom også Erik Poppe sin film *Utøya 22. juli* og *22 July*, regi Paul Greengrass. De to andre filmene er spillefilmer. Hva er forskjellene mellom en spillefilm og dokumentar? Hva tror du er grunnen til at regissøren Carl Javér ønsket å lage en film som dette, i denne sjangeren og på denne måten?

Enten se de andre to filmene eller les dere opp på dem. Snakk om de forskjellige vinklingene filmskaperne har hatt til samme hendelse.

Disse filmene kom i 2018. Man snakket om at «det er for tidlig». Hva tror du man mente med det? Hva tenker dere om det?

RESSURSHEFTE—REKONSTRUKSJON UTØYA

OM TRAUMER OG HJELP TIL TRAUMEUTSATTE

(v/Lundesgaaard A. og Krogh K., RVTS-nord)

En målsetning med å vise filmen *Rekonstruksjon Utøya* for ungdomskolelever på 10. trinn er å øke bevisstheten om traumereaksjoner og bedre kunnskapen om traumer.

Kunnskap om traumer er viktig fordi det er en sammenheng mellom traumer og mental helse. Mange som strever psykisk og sosialt med angst, depresjon og selvfølelse kan også ha vonde erfaringer som ligger til grunn for disse plagene.

De færreste norske ungdommer har erfart ekstreme terrorhandlinger, men mange som har vonde opplevelser kan ha lignende reaksjoner. Filmen gir et innblikk i hvordan traumatiske hendelser virker inn på psykisk helse og hva som kan hjelpe den enkelte til å komme videre i livet. På filmen ser vi hvordan ungdommene gis mulighet til å bearbeide sine traumatiske minner.

Det er også viktig å presisere at også andre, «mindre» hendelser kan gi traumeopplevelser. Barn som går gjennom skilsmisser, omsorgssvikt, overgrep, mobbing eller andre hendelser i livet kan også ha gitt deres elever vonde og vanskelig håndterbare følelser.

Traumer:

Et traume betyr et «åpent sår» etter en vond, farlig eller livstruende opplevelse.

Uregulerte følelser

Man blir gjerne overveldet av sterke følelsesmessige reaksjoner etter en traumatisk hendelse. Det handler om frykt, sorg, sinne, som kan føre til sterk uro. Motsatt kan man oppleve å føle seg hjelpeløs (kraftløs, tom eller fjern). Mange kan oppleve mareritt og forstyrrelse av søvn etter traumatiske hendelser.

Levende minner og forstyrret opplevelse av tid
Inntrykkene er så sterke at de kan sette varige spor i sinnet og i kroppen. Lenge etter hendelsen kan sterke følelser av frykt, hjelpeløshet og sorg gjenoppleves på et øyeblikk. Det er reaksjoner som kan virke uforståelige og irrasjonelle både for andre og for en selv.

Unngåelse

Traumereaksjoner opprettholdes ved at en helst vil unngå det som kan minne om hendelsen nettopp fordi det vekker så sterke følelser. Fordi man unngår, vil man heller ikke skaffe seg nye og alternative erfaringer, slike som at verden nå er blitt et trygt sted.

FØRSTEHJELP VED TRAUMER

Regulering og stabilisering

Traumatiserte mennesker trenger først og fremst hjelp til å regulere sine følelser. De må bli beroliget, og de må føle seg trygge. Det handler om å gi dem sosial og emosjonell støtte: vi må holde rundt dem (bokstavelig talt og i overført betydning). Vi må lytte til dem og anerkjenne det som har hendt. De trenger å bli forklart at det de føler, er normale reaksjoner. De trenger også å vende tilbake til en vanlig hverdag så tidlig som mulig.

Bearbeiding av traumer

Enkelte ganger er stabilisering og naturlig støtte, omsorg og trøst fra familie og venner ikke nok. Man fortsetter å bli overveldet av tanker og følelser, og man trenger hjelp til å bearbeide det man har opplevd. Iblant kan det ta tid før man er klar til å gå til bearbeiding av traumer.

Bearbeiding av traumatiske minner innebærer at man, på en trygg måte, makter å minnes det som skjedde uten at en på nytt blir helt overveldet av følelser. Å minnes kan handle om å aktivt jobbe med det vonde minnet i trygge rammer, og slik erfare å ta tilbake kontrollen. At en blir ivaretatt og har god kontroll og regi på det som skjer, er avgjørende for bearbeiding.

Traumatiserte mennesker føler seg ofte alene med erfaringer, som kan være vanskelige for andre å forstå og leve seg inn i. De kan også ufortjent føle skyld (for eksempel overlevelsesskyld) eller skam for det som skjedde. Dette kan påvirke selvbildet og forholdet til andre mennesker. Opplevelsen av ikke være alene, å kunne dele skremmende og triste opplevelser i et trygt felleskap der andre lytter med forståelse og innlevelse, er kanskje den viktigste hjelpen for å komme videre i livet.

Temaer og spørsmål som kan snakkes videre om:

Hva var noen av de tankene og følelsene du hadde under selve visningen av filmen?

Hvilke tanker og følelser la du merke til hos deltakerne i filmen?

Hva kunne være traumereaksjoner hos deltakerne? Hva fortalte deltakerne at de trengte etter de traumatiske opplevelsene?

Hvorfor er det nyttig å fortelle om hva som skjedde, og å lage film om det?

Hva er empati? Kan du gi eksempler på empati i filmen?

Hvis du skulle fortelle hva du sitter igjen med etter å ha sett denne rekonstruksjonen av Utøya, hva ville du sagt?

RESSURSHEFTE—REKONSTRUKSJON UTØYA

I ETTERKANT – FOR OFRENE

Dette er eksempler på trusler som noen av de overlevende fra Utøya har mottatt i etterkant.

Hvordan ville dere ha reagert om dere mottok denne type meldinger på Messenger, Snapchat eller sms?

Ytringsfrihet er et viktig prinsipp i et demokrati. Det betyr at alle kan si hva de mener, uten å være redde for å bli straffet for det. Samtidig gjør Straffeloven det ulovlig å si noe som setter rikets sikkerhet i fare. Krenkelser av privatlivets fred er forbudt, likeså er diskriminering og hatefulle ytringer. I tillegg finnes det en lang rekke andre lover som på ulike måter setter rammer og grenser for ytringsfriheten.

Undersøk hva er strafferammen for denne typen trusler. Hvilke paragrafer kan benyttes?
Har noen av dere mottatt eller sendt trusler?

DEBATT I KLASSEN

Dette er jo svært alvorlige trusler som har blitt fremsatt, men finnes det graderinger av trusler?

Hva kan vi som storsamfunn gjøre for å motvirke at enkeltpersoner blir utsatt for denne typen trusler?

OPPGAVE

Finn en definisjon på hatkriminalitet. Gi eksempler på hatkriminalitet av både større og mindre art.

RESSURSHEFTE—REKONSTRUKSJON UTØYA

REAKSJONENE 22. JULI

Daværende statsminister Jens Stoltenberg avholdt en tale på kvelden 22. juli 2011. Les den [her](#).

Dagen etter holdt kong Harald en tale. Les den / hør den [her](#).

Stoltenberg holdt noen dager senere enda en [tale](#).

Hva er hovedessensen i de tre talene? Hvilke likheter og forskjeller finner du? Hva mener du er hovedbudskapene i disse talene? Gi eksempler på retorikk og virkemidler.

Foto: Erlend Aas/Scanpix

Foto: Eirik Helland Urke / Dagbladet

IDEOLOGI OG POLITIKK

I denne filmen er det ikke gjerningsmannen som er i fokus, men ofrene. Om dere vil, så kan dere likevel bruke filmen til også å dukke ned i bakgrunnen for terrorangrepet.

Den skriftlige dommen etter 22. juni-rettsaken forklarer terrorangrepene som en «kombinasjon av fanatisk høyre-ekstrem ideologi, inntak av prestasjonsfremmende stoffer og mulig selvsuggesjon i kombinasjon med patologiske eller avvikende trekk ved hans personlighet». (<https://lovdata.no/info/22juli>)

Det er en fordel å kjenne til enkelte definisjoner og sentrale begreper når man skal snakke om bakgrunnen for terrorangrepet, som f.eks. voldelig ekstremisme (relatert til høyreekstremisme, ekstrem islamisme og venstreekstremisme), hatkriminalitet, nynazisme og rasisme.

Finne en definisjon på begrepet ideologi. Hvorfor tror du folk blir interesserte i og følger ulike typer ideologier? Og hvorfor tror du noen mener en ideologi er bedre enn en annen? Begrunn svaret ditt.

RESSURSHEFTE—REKONSTRUKSJON UTØYA

Anders Behring Breivik publiserte et manifest der han redegjorde for sine synspunkter. Hvilken ideologi tror du gjerningsmannen bak Utøya-terroren var opptatt av?

Ideologi kan i en nøytral definisjon betegne et mer eller mindre sammenhengende sett av verdier, prinsipper og holdninger som motiverer eller veileder politisk og sosial handling. Hvilken likhet ser du mellom ulike ideologier og handlingene til Anders Behring Breivik? Beskriv likheter i symbolikk, retorikk og meninger.

Manifestet er et propagandaskriv full av konspirasjonsteorier, blant annet om Eurabia, som er knyttet til forestillinger om at arabere eller muslimer øker sin innflytelse, eller er i ferd med å ta over Europa (Store norsk leksikon).

Hva mener dere vi kan gjøre for å motvirke at oppfatningene og konspirasjonsteoriene som ligger bak terrorhandlingene 22. juli sprer seg?

TANKEEKSPERIMENT

I manifestet kommer det frem at attentatet på Utøya var viktig for gjerningsmannen for å skape blest om manifestet. Her kommer det også fram at han ikke hadde planlagt å komme derfra i live, men manifestet skulle leve videre på internett. Hva tror dere hadde skjedd dersom han ikke hadde blitt arrestert, og rettsaken ikke hadde blitt gjennomført?

Ingen person å spørre eller stille for retten, kun en masse spørsmål, spekulasjoner og dette dokumentet?

Det er flere høyreekstreme politiske partier eller grupperinger i verden i dag. Bruk internett og finn ut mer om en av dem. Eksempler på slike grupperinger kan være Norsk Forsvarsallianse, Gyllent Daggrø i Hellas, Jobbik i Ungarn, Sverigedemokratene og Nasjonal Front (Frankrike). Vil du definere alle disse som høyreekstreme?

Hva har disse partiene / grupperingene til felles, hva tror de på og hvordan jobber de? Er det andre steder der fremveksten av slike ekstreme grupperinger er stor? Hvorfor er det slik, tror du?

Se den norske dokumentaren *Hates vugge*, om det greske partiet Gyllent Daggrø:

<https://www.vgtv.no/video/179116/hatets-vugge>

SOSIALE MEDIA

De fleste politiske partier og grupper / organisasjoner har i dag egne nettsider og kanaler på sosiale medier, som for eksempel YouTube og Facebook.

Hvordan kan sosiale medier gi grobunn for og tilrettelegge for fremveksten av ekstreme politiske holdninger og grupperinger i dag? Burde de store sosiale mediene ta en mer aktiv rolle i forhold til hva som er lov til å publisere og legge ut, synes du? Hva kan være farene ved at enkeltpersoner og organisasjoner får legge ut det de selv ønsker på nett? Hva kan det føre til hvis enkeltpersoner eller organisasjoner nektes å publisere det de måtte ønske?

AKTUELLE FORUM SOM HAR DUKKET OPP ETTER 2011 — DETTE ER 4CHAN, 8CHAN OG ENDCHAN

4chan: Et forum hvor man publiserer anonymt. Man publiserer primært memes, bilder og humor, men også mye drøy humor og til tider ekstreme ytringer.

8chan: 8chan ble laget som et alternativ til 4chan i 2013. Ideen var at ingen ytringer skulle bli moderert. På 8chan publiserte både El Paso-terroristen og Christchurch-terroristen. Etter El Paso ble 8chan stengt. Da flyttet brukerne til lignende forum, blant annet EndChan

EndChan: Dette er et av forumene hvor brukerne fra 8chan flyttet etter at 8chan ble stengt.

Kilde: The New York Times/NRK

RESSURSHEFTE—REKONSTRUKSJON UTØYA

SKRIVEOPPGAVE OG PRAKTISKE OPPGAVER

Diskuter utsagnet «Rasisme er vanlig, ikke et unntak.» Dette fra hentet fra kronikken «Hva smiler han av» av Geir Gulliksen, som du finner [her](#).

Se dette opp mot utsagnet: «Et [...] problem med å la det gå kraftig inflasjon i rasismebegrepet [...] er at det blir vanskeligere å se rasismen der den virkelig finnes.», som du finner i svarkronikken «Norske menn er ikke rasister» av Hans-Petter Halvorsen. Kronikken finner du [her](#).

SKRIVEOPPGAVE

Argumenter for eller i mot at Norge har blitt et mer rasistisk samfunn etter 22. juli 2011.

Dette kan evt også gjøres som gruppeoppgave, hvor hver gruppe tar hvert sitt standpunkt og utgangspunkt i hver sin kronikk, og også kan bruke andre kilder.

Tenker du Norge er forandret etter 22. juli 2011? Gi eksempler.

Rekonstruér selv:

Få med deg noen andre fra gruppa og spill ut en scene fra noe du selv har opplevd i eget liv. La instruksjonsrollen gå på omgang.

Intervjuoppgave:

Gjør intervjuer med venner og/eller familiemedlemmer om hendelsene 22. juli 2011. Spør for eksempel om hvor de var, om de mener samfunnet har endret seg og om hva som kan gjøres for å forhindre at noe slikt skjer igjen i fremtiden.

RESSURSHEFTE—REKONSTRUKSJON UTØYA

KOMPETANSEHEVING, SKOLEBESØK OG ANDRE KILDER

Se [Tromsø kommunes handlingsveileder ved bekymring for radikaliserings og voldelig ekstremisme 2018](#)- utarbeidet i samarbeid mellom kommunen, radikaliseringskontakt i Troms politidistrikt og RVTS Nord.

Både politiets radikaliseringskontakt og RVTS Nord kan også kontaktes for bistand i forhold til råd/veiledning og opplæring/kompetanseheving. Ta kontakt med dks@tromso.kommune.no dersom dere ønsker besøk av disse. Dette er primært et lærertilbud.

Om dere ønsker å følge opp etter filmen i klassen med filmskaperne er de positive til det og kan da kontaktes på rekonstruksjonutoya@gmail.com. I noen tilfeller kan kanskje noen av de medvirkende ungdommene eller andre fra filmteamet komme på besøk.

Vi har opprettet kontakt og har avtalt med følgende som kan inviteres på besøk i klassen og møte elevene:

- ⇒ AUF Troms ved politisk nestleder Linn Bruholdt linn.bruholt@gmail.com som kan arrangere besøk i klassen fra AUF`ere som snakker om hvordan de har taklet og nå forholder seg til terroren som ble rettet mot dem som ungdomspolitikere.
- ⇒ Mental Helse er en samarbeidspartner som har frivillige eller andre fra sin organisasjon som gjerne kommer på besøk for å snakke om mental helse knyttet til for eksempel traumatiske opplevelser. Mer info på www.sidetmedord.no og ønsker du besøk i klassen fra noen lokalt, ta kontakt med oss eller sentralbordet@mentalhelse.no

<https://22juliseret.no/> Har utviklet mange læringsopplegg i tilknytning til terroraksjonen. Har finnes også linker til forskjellige dokumentarer.

Se dokumentaren til NRK Brennpunkt: 22.07.: <https://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/2012/MDUP11001812>

minstemme.no

Min stemme er utviklet av senter for IKT i utdanningen på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet, og et er nettsted som skal fremme demokrati og deltagelse i barnehage og skole. Nettstedet tilbyr oppgaver og undervisningsopplegg innenfor en rekke temaer. Eksempler på temaer er demokrati, menneskerettigheter, nasjonale minoriteter.

Filmens eget nettsted: <https://www.rekonstruksjonutoya.no/>

Mange av oppgavene i dette heftet er hentet fra filmstudiearket som www.filmweb.no/skolekino har utarbeidet.

FAKE NEWS

Propagandamateriale og konspirasjonsteorier er to av måtene som man sprer såkalt fake news. Oppgave: Diskuter i klassen eller i grupper hvilke kilder du stoler på og hvor du finner informasjon om hva som skjer i samfunnet. Oppgaven er hentet fra minstemme.no: https://www.minstemme.no/faglige-ressurser/content_document_resource_text_2017.11.20.07.40.08

Se mer på minstemme.no og <https://www.mediebedriftene.no/mediekompasset/>. Dette er mediebedriftenes landsforbund, og de jobber for å tilrettelegge for å fremme forståelsen av kildekritikk, ytringsfrihet og god journalistikk.

Turnering med filmen er støttet av Stiftelsen Dam i samarbeid med Mental Helse

